

Tájnéző gondolatok

Makónak nincsenek régi, sem új etnográfusai. Nemcsak, hogy Kálmány-, Berze—Nagy-féle gazdag gyűjtések nem történtek, de meséjét, szóhagyományait gyűjtő Ortutay Gyulák, népdalait gyűjtő Péczely Attilák, a néplélek gazdag mélységeit feltáró Bálint Sándorok, de mégcsak tárgyi folklórját kivizsgáló Benda Kálmánok sem voltak és ma sincsenek Makón.

Mégis, ki merné azt mondani, hogy nincs a makói tájnak sajátos ethnográfiai arca? Mert arra hivatott felszabadult értelmű, nyitott szemű ethnográfus nem számolt be a mi tájunk etnikumáról, — nyilván, mert nem olyan szembetűnő, — még korai lenne tagadni. Igaz, hogy mindaz, amit Szirbiktől, Borovszkytól, Palugyaitól megtudtunk, alig több annál, amit kisebb-nagyobb árnyalati változtatással a legtöbb vidék népéről elmondhatunk. (A lakodalmat, névnapot, keresztelőt, halotti torokat, szüretet, disznóölést, nagy pompával és pazarlással ülték meg.) (Reizner) „A poétaskodás nagyon módiban volt.“ (Szirbik, Makó. 40. o.) Makó népe Csanád megyének valóságos díszét képezi, mely erőteljes, szép deli faj.“ . . . a nők „szépségükről és testtartásukról híresek“, a férfiak is erősek és szépek.“ (Palugyai: Békés, Csanád, Csongrád. 78. o.) A módosak rangosabban öltözködnek, — „szegény ember kék ruhát nem ölt, ez a tehetősebbek joga és megkülönböztetője.“ (Palugyai: 85. o.) A XVIII. század végére: „még a közrendűek között is általános a ruhabeli fényűzés.“ (Szirbik, Makó. 39. o.)

Néhány éles vonal nyomán azonban még mindig fel lehet tární városunk tájbeli sajátosságait, de jó előre észbe kell vennünk, hogy forradalmas ütemben folyik nálunk is a Nyugat-Európában már mindenütt megtörtént átalakulás, amely forradalmi erővel formálta át nemcsak a mezőgazdasági termelő munkát, hanem a parasztnépek egész életmódját, társadalmi szerkezetét és étnikai formáit:

Vannak tájunknak népszokásai, — bár már kiveszöben: pl. kántáló betlehem-járás. Általában az egyházi évhez és a családi élethez fűződő misztikus-babonás hagyományok; templomi és házi vallásos hagyományok, ezek jórészt a Szeged vidéken gyűjtöttéssel állnak közeli rokonságban. Énekelni nemigen halljuk népünket; nem tudunk Makón gyűjtött népdalokról: akik „históriás“, „vőfényes“ verseket írtak, régi dallamra vagy kótanélküli mondókának írták. Énekük különös keveréke az éneknek és a beszélő előadásnak. Gyermeekjátékok a Szeged vidéken szokás.

Öltözködésében, településében, építkezésében, lakásában, munkájában, mindezek eszközi-tárgyi és lelki vonatkozásaiban körül lehetne határolni egy ismét a Tiszatájhoz közel álló etnikumot, de legélesebb és legsajátosabb a táj népének antropológiai-szociológiai képe.

Há szabad egy hangulati képpel élnünk, nyomja itt az embert valami szürkeség: lepi a por, húzza a sár, köd fojtja, de a nép

törekvő, szorgalmas az önkínzásig, vállalkozószellemű, gondolkodásában felszabadult.

A városi élet tere: a piac és a korszó, az öregek és a fiatalok „fóruma” (Erdei) ma is olyan népes, mint gyérebbs pártviszonyok korában, de a fórum népe az idő, — a fori ígészetében is él, — s ebben mintha nem volna nagyon következetes: hajlik a végletekre, az eszmékben és fordulásokban épp úgy, mint változó jövedelmével hullámzó „flancos”, vagy nyomorgó életmódjában.

Nyitottszemű, alapos, de sokszor a gőgösségig rátartó. Évszázadok óta jellemzi a vallási béke. Ez a tolerancia belső meggyőződésből fakad, („Egy Istent imádunk.”) s történelmi erejű élmények ápolják. (Templomtüzek.) Teljességre vágyik. Ha az Istentől elsősorban racionalisztikus képe van is, érzi, hogy lényegszerű kapcsolata van a Teljesség Urával. Hajlamos — néha túlkorán is, — a végső konzekvenciák levonására.

Azt kell gondolnunk, nem jelentésnélkül való, hogy az újabbkori két részre: szociológusokra és folklóristákra való falukutatók fajtájából Makónak szociológus jutott, még hozzá a magát is teljes értelemben, tudományos ígénnyel éppen szociológusnak valló szociológus-politikus: (kedvemre való lett volna ezt a két szót inkább fordított sorrendben írni) *Erdei Ferenc*.

„Parasztnek lenni most már nem lehet” — döbben rá a maga élményében a hagymagányó-ivadék Erdei, s döbbsent és döbbsent rá mind több és több a földdel és a huncut világgal birkozó paraszttal ebben a 250 éve újrateglepült városban. Életét egynek látja: a sorsát, amelyből szabadulni szeretne egynek a foglalkozásával: a látástól vakulásig munkát adó földmívelő és állattartó vállalkozással, s egész életmódjával. Nem akar az ősi értelemben paraszttal maradni. Ezért élhette meg Erdei a keleti mezőgazdasági üzemekké szerveződött várostípust elsősorban éppen Makón. Ez a hagymája (s ami ehhez legfontosabb: szorgalma) révén a világkereskedelemben bekapcsolódott város valami módon paraszttársadalmi állapotából városi polgári társadalomba szeretne átevíckélni — ha nem is úgy, ahogy Erdei véli és látja sokat emlegetett egyetlen foghatót produkáló vizsgálati módszereinek fényénél, s talán úgy, ahogy ő szeretné, — de ebből ránk csak annyi tartozik, hogy tájunk népe bomlasztja, veszti ősi organizmusát, vele együtt naív kulturáját, s mindazt, ami eddig etnikumából az ősi hagyományos formákban spontán jelentkezett. Már többé vissza sem nyerheti, csak egy új tudatosuláson keresztül. Ma már inkább ennek a korát éljük. E tudatosult népiségnek az értelmiségből vagy a parasztságból származó, ismét a parasztság felé hajló fiatal értelmiségiek a munkálói. Jellemző, hogy ezek az ifjú „falukutatók” is szívesebben járják a Makó környéki falvakat. Ott könnyebb dolguk van.

Az etnográfus; — aki lassan mindinkább a történelemnek dolgozik, a múzeumnak és a történettudománynak: megmenti az utolsó dokumentumokat, — sajnálkozik, hogy leveti a régi „ruhát” e táj embere is, a nélkül, hogy etnográfus megegyeszer lefényképezte, lerajzolta, leírta volna benne. S ha akárhogy siet, ma már

válogatnia kell az új és régi rongyok és ünneplők között. Vajha ne jönné zavarba, ha olykor meglátja a meztelet is, mert tudnia kell, hogy az új *ruhának* is testre szabottnak kell lenni: a megjelenési formák újak lehetnek, de a lényeg változatlanul fejeződjék ki — s akkor talán a jövőnek is tud dolgozni az etnografus.

Valakinek mindenestre vigyáznia kell, hogy az új *etnikai ruhában* is magára ismerjen, magára találjon ez a szeretlenül öltöződő fajta: makói népünk. Vigyáznunk kell, hogy a makói magyar táj szemnek és fülnek, de végső értelemben az Örökkévalóságnak is makói magyar táj maradjon.

Németh Ferenc

Makó kulturális lehetőségei

Régi vágyak szárnybontogatásáról számolhatunk be akkor, amikor Makó város irodalmi és művészeti lehetőségeiről beszélünk. Porbahulló tehetségaranyak gurultak szét innen a világ négy sarka felé, ha a lélkükbe csókolta a Teremtő a szépségkeresést. Az alkotni vágyó lélek elüldözte őket erről a talajról, mert emberré szélesült mondanivalójuk számára fórum kellett. A süketé ólmósult Vazul-fülek itthon nem hallották volna meg a szóba, színbe, hangba, vagy anyagba oldott szépségeket. Még szerencsés volt az a tehetség, aki Budapest, vagy valamely másik nagyváros szellemi nagypiacán érvényesülni tudott. Sokan hullottak vissza a porba és sárba, megrökkant lélekkel; így váltak az anyag törvényét követve sár-arannyá. Elkallódtak.

Az *irodalom* és a tollforgatás örök időszerűsége volt ennek a városnak. A sors által ideküldött Juhász Gyulán és József Attilán kívül volt nekünk Szirbik Miklósunk, a falukutatás egyik úttörő apostola, itt fordult a viharsarok népe felé Erdei Ferenc is. Diósszilágyi Sámuel józú kárcolatai a régi Makóról és embereiről mindnyájunk kedves olvasmányai, irodalmi tanulmányai szakszerűek, elmélyedők. Könyves Kolonics József újságcikkei és írásai csak elég szűk körben ismert értékei ennek a városnak. — Nem célja ennek az írásnak sem a névszerint való felsorolás — még kevésbé a hízelgés akárki felé is: csupán ténymegállapítások ezek s ide tartozik még az, hogy van városunkban jó néhány horizontot kérő, bontakozó fiatal tehetség is. Az ígéretes gondozása, fejlesztése ma már szép eredménnyel folyik a József Attiláról elnevezett Népi Kollégiumban és Diákegyesületben, valamint a cserkészcsapatokban.

Az énekkultúra már egységesebb képet mutat. A makói Filharmónikus Társaság, a különböző dalegyletek Donáth Antal zeneiskolai igazgató és Cziriák Zoltán kántor-karnagy vezetésével olyan zenei életet teremtettek, amely régen túlnőtt a város határain.

A képzőművészetben néhány jósikerű kiállítás mutatta meg a